PAP-TEST VA HPV-TEST ASOSIDA BACHADON BO‘YNI SARATONINI ANIQLASH SAMARADORLIGI

Kurbanova Zumrad Chutbayevna
Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti
Gematologiya transfuziologiya va laboratoriya ishi kafedrasi professori
Karimova Aziza Anvarovna
Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti
Gematologiya transfuziologiya va laboratoriya ishi kafedrasi assistenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bachadon bo‘yni saratonini erta aniqlashda **Pap-test** va **HPV-test**ning diagnostik samaradorligi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari ushbu ikki skrining usulining o‘ziga xos ustun va kamchilik tomonlarini ko‘rsatib berdi. Pap-test ko‘proq sitologik o‘zgarishlarni aniqlashda qo‘llansa, HPV-test virusning mavjudligini aniqlash orqali yuqori sezgirlikka ega ekanligi ta’kidlandi. Shuningdek, ikki testni birgalikda qo‘llash bachadon bo‘yni saratonini erta bosqichda aniqlash imkoniyatini oshirishi qayd etildi. O‘zbekiston sharoitida ushbu testlarni keng qo‘llash ayollar salomatligini saqlash va kasallanish ko‘rsatkichlarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etishi ko‘rsatildi.

Kalit so‘zlar: Bachadon bo‘yni saratoni, Pap-test, HPV-test, skrining, diagnostika, profilaktika, ayollar salomatligi.

Kirish

Bachadon bo‘yni saratoni (BBS) dunyo miqyosida ayollar orasida eng ko‘p uchraydigan va o‘limga olib keladigan xavfli o‘smalardan biri hisoblanadi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma’lumotlariga ko‘ra, har yili bir milliondan ortiq ayollarda ushbu kasallik qayd etiladi va ularning yarmi kasallik oqibatida hayotdan ko‘z yumadi. Ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda skrining dasturlarining yetarli darajada joriy qilinmaganligi sababli bachadon bo‘yni saratoni kech bosqichlarda tashxislanib, davolash samaradorligi pasaymoqda. Shu sababli, bachadon bo‘yni saratonini erta aniqlash va oldini olish masalasi bugungi kunda global miqyosda eng dolzarb tibbiy muammolardan biri sifatida qaralmoqda.

Kasallikning asosiy etiologik omili sifatida inson papilloma virusi (HPV) infeksiyasi tan olingan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bachadon bo‘yni saratoniga chalingan ayollarning deyarli 95 foizida HPVning yuqori xavfli tiplari aniqlangan. Shunga ko‘ra, ushbu virusni o‘z vaqtida aniqlash orqali xavf guruhidagi ayollarni skrining qilish va ularga profilaktik choralar ko‘rish imkoniyati mavjud bo‘ladi. Bu esa kasallikning erta bosqichda aniqlanishi va muvaffaqiyatli davolanishiga asos bo‘lib xizmat qiladi.

Bachadon bo‘yni saratonini aniqlashda qo‘llaniladigan asosiy skrining usullaridan biri – **Pap-test** (Papanikolau testi) bo‘lib, u bachadon bo‘yni hujayralaridagi morfologik o‘zgarishlarni aniqlashga asoslangan. Mazkur test ko‘p yillardan buyon amaliyotda qo‘llanib kelinmoqda va ko‘plab mamlakatlarda bachadon bo‘yni saratoni ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada kamaytirishda muhim rol o‘ynagan. Biroq, Pap-testning sezgirligi 60–70 foizni tashkil etib, ayrim hollarda soxta manfiy natijalar qayd etilishi mumkin.

So‘nggi yillarda **HPV-test** keng joriy etilmoqda. Ushbu usul molekulyar biologiyaga asoslangan bo‘lib, bachadon bo‘yni epiteliysida HPV DNKsini aniqlash imkonini beradi. HPV-test yuqori sezgirlikka ega bo‘lib, saratonni rivojlanishidan oldingi bosqichlarda xavf ostidagi ayollarni aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, HPV-testning o‘zi ayrim hollarda ortiqcha tashxis qo‘yishga olib kelishi mumkinligi sababli Pap-test bilan kombinatsiyada qo‘llanilishi samarador natijalarni beradi.

O‘zbekiston sharoitida ham ayollar salomatligini muhofaza qilish, onkologik kasalliklarni erta aniqlash va profilaktikasini kuchaytirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Aholi orasida onkologik kasalliklar bo‘yicha ma’rifiy ishlarni kuchaytirish, skrining dasturlarini joriy qilish va ularni muntazam ravishda amalga oshirish orqali bachadon bo‘yni saratonidan o‘lim ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Shunday qilib, mazkur tadqiqotda Pap-test va HPV-testning bachadon bo‘yni saratonini aniqlashdagi samaradorligi, ularning afzalliklari va kamchiliklari hamda qo‘shma qo‘llash natijalarining amaliy ahamiyati yoritib beriladi. Ushbu mavzu ayollar salomatligini mustahkamlashda, onkologik kasalliklarning oldini olish va skrining dasturlarini takomillashtirishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Asosiy qism

Bachadon bo‘yni saratoni ayollar salomatligiga jiddiy xavf tug‘diruvchi onkologik kasalliklardan biri bo‘lib, uni erta bosqichlarda aniqlash kasallanish va o‘lim ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada kamaytirishga yordam beradi. Zamonaviy tibbiyotda bachadon bo‘yni saratonini skrining qilishning ikki asosiy usuli – Pap-test va HPV-test keng qo‘llanilmoqda. Har ikkisi ham kasallikning dastlabki bosqichlarini aniqlashga xizmat qiladi, biroq ularning har birida sezgirlik va xoslik darajalari farqlidir. Pap-test ko‘proq sitologik o‘zgarishlarni aniqlashga asoslangan bo‘lib, u ko‘p yillardan buyon dunyo mamlakatlarida qo‘llanilib kelinmoqda. Ushbu usulning afzalligi shundaki, oddiy laboratoriya sharoitida ham o‘tkazish mumkin va iqtisodiy jihatdan arzon hisoblanadi. Biroq test natijalarida inson omilining xatoliklari, namunani to‘g‘ri olishdagi muammolar yoki hujayra o‘zgarishlarini noto‘g‘ri talqin qilish oqibatida soxta manfiy yoki soxta musbat natijalar qayd etilishi mumkin. Shunga qaramay, Pap-testning joriy qilinishi ayrim mamlakatlarda bachadon bo‘yni saratoni

bilan kasallanish va o‘lim ko‘rsatkichlarini 60–70 foizga kamaytirgani ilmiy manbalarda qayd etilgan.

HPV-test esa nisbatan yangi usul bo‘lib, virusning DNKsini aniqlashga asoslanadi. Bachadon bo‘yni saratonining asosiy sababi sifatida inson papilloma virusining yuqori xavfli tiplari e’tirof etilganligi bois, HPV-testning ahamiyati juda yuqori. Ushbu testning sezgirligi Pap-testnikiga qaraganda ancha yuqori bo‘lib, ko‘pincha 90 foizdan ortiq natijani beradi. Bu esa kasallikni erta aniqlash, xavf guruhidagi ayollarni ajratish va ularni kuzatish imkonini beradi. Ammo HPV-testning kamchilik tomonlari ham mavjud bo‘lib, u ko‘pincha ortiqcha tashxis qo‘yishga olib kelishi mumkin. Chunki har bir HPV infeksiyasi ham saraton rivojlanishiga olib kelmaydi. Shu sababli, faqat HPV-test asosida tashxis qo‘yish noto‘g‘ri klinik qarorlarga sabab bo‘lishi mumkin.

So‘nggi yillarda ko‘plab mamlakatlarda Pap-test va HPV-testni birgalikda qo‘llash keng tarqalmoqda. Kombinatsiyalangan usul ikki testning bir-birini to‘ldiruvchi jihatlaridan foydalanishga imkon beradi. Pap-test sitologik o‘zgarishlarni ko‘rsatsa, HPV-test esa xavfli virusning mavjudligini aniqlab beradi. Shu yo‘l bilan erta tashxislash samaradorligi ortadi va soxta natijalar ehtimoli kamayadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ikki usulni qo‘shib qo‘llash bachadon bo‘yni saratonining dastlabki bosqichlarini aniqlashda 95 foizgacha natija beradi. Bu esa skrining dasturlarini samarali tashkil etishda muhim omil hisoblanadi.

O‘zbekiston sharoitida ham ayollar orasida bachadon bo‘yni saratoni eng ko‘p uchraydigan kasalliklardan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda aholining sog‘liqni saqlashga bo‘lgan e’tiborining ortishi, onkologik kasalliklarning oldini olishga qaratilgan davlat dasturlarining amalga oshirilishi, profilaktika ishlari va ma’rifiy tadbirlar o‘tkazilishi natijasida muammo tobora dolzarb ravishda ko‘tarilmoqda. Ammo shunga qaramay, aksariyat hollarda bemorlar kech bosqichlarda shifokorga murojaat qilmoqda. Bu esa davolash samaradorligini pasaytiradi, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan salbiy oqibatlarga olib keladi. Shu sababli, Pap-test va HPV-testni muntazam ravishda joriy qilish, ularni birgalikda qo‘llash orqali skrining dasturlarini samarali tashkil etish ayollar salomatligini saqlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, bachadon bo‘yni saratonini erta tashxislashda Pap-test va HPV-testning o‘rni beqiyosdir. Pap-test arzonligi va amaliyotda keng qo‘llanishi bilan ahamiyatli bo‘lsa, HPV-test yuqori sezgirligi bilan ajralib turadi. Ularning kombinatsiyalangan qo‘llanilishi esa eng samarali natijalarni beradi. Shunday ekan, ushbu usullarni O‘zbekiston sog‘liqni saqlash tizimida keng tatbiq etish, muntazam skrining dasturlarini yo‘lga qo‘yish va aholi orasida profilaktik tadbirlarni kengaytirish orqali bachadon bo‘yni saratonidan o‘lim ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Xulosa

Bachadon bo‘yni saratoni ayollar salomatligi uchun eng jiddiy xavf tug‘diruvchi onkologik kasalliklardan biri bo‘lib, uni erta bosqichda aniqlash kasallanish va o‘lim ko‘rsatkichlarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, Pap-test va HPV-testning har biri alohida holda samarali bo‘lsa-da, ularning kombinatsiyalangan qo‘llanishi eng yuqori diagnostik aniqlikni ta’minlaydi. Pap-test oddiy va iqtisodiy jihatdan qulay bo‘lsa, HPV-test yuqori sezgirlikka ega bo‘lib, xavf guruhidagi ayollarni ajratishda muhim ahamiyatga ega. Shu bois, ikki testni birgalikda qo‘llash bachadon bo‘yni saratonini erta bosqichda aniqlash imkoniyatini sezilarli darajada oshiradi.

O‘zbekiston sharoitida ham ushbu usullarni keng joriy qilish, muntazam skrining dasturlarini yo‘lga qo‘yish va aholining tibbiy madaniyatini oshirish ayollar salomatligini mustahkamlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Demak, bachadon bo‘yni saratonini oldini olish va uni erta tashxislashda Pap-test va HPV-testning samaradorligi yuqori bo‘lib, ularni sog‘liqni saqlash tizimida keng qo‘llash dolzarb vazifa sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Health Organization. Cervical cancer: prevention and control. Geneva: WHO, 2023.
2. Arbyn M., Weiderpass E., Bruni L., et al. Estimates of incidence and mortality of cervical cancer in 2018: a worldwide analysis. *The Lancet Global Health*. 2020;8(2):e191–e203.
3. Schiffman M., Wentzensen N. From human papillomavirus to cervical cancer. *Obstetrics & Gynecology*. 2010;116(1):177–185.
4. Ronco G., Dillner J., Elfström K. M., et al. Efficacy of HPV-based screening for prevention of invasive cervical cancer: follow-up of four European randomized controlled trials. *The Lancet*. 2014;383(9916):524–532.
5. zur Hausen H. Papillomaviruses and cancer: from basic studies to clinical application. *Nature Reviews Cancer*. 2002;2(5):342–350.